

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2023. gada 18. oktobrī

lietā Nr. 2022-33-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jaurīte Briede,

pēc personas L konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2023. gada 19. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Militārā dienesta likuma 10. panta otrās daļas un 15. panta pirmās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Militārā dienesta likuma 10. panta otrā daļa nosaka: “Karavīram ir tiesības būt par biedru tādās biedrībās un nodibinājumos, kurām nav politiska rakstura, kā arī dibināt karavīru biedrības un nodibinājumus un piedalīties citos nepolitiskos pasākumos, ja šāda darbība netraucē dienesta pienākumu izpildi.”

Saskaņā ar Militārā dienesta likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu karavīram ir aizliegts veikt politisko darbību, pievienoties arodbiedrībām, organizēt streikus un piedalīties tajos.

2. Pieteikuma iesniedzēja – persona L (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Militārā dienesta likuma 10. panta otrā daļa un 15. panta pirmās daļas 1. punkts (turpmāk – apstrīdētās normas) pārkāpj Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesiskās vienlīdzības principu un tai ierobežo Satversmes 102. pantā ietvertās tiesības apvienoties politiskajās partijās. Pieteikuma iesniedzēja ir profesionālā militārā dienesta karavīrs. Apstrīdētās normas Pieteikuma iesniedzējai aizliedzot aizstāvēt savus uzskatus par vakcināciju pret Covid-19, apvienojoties ar citām personām politiskajā partijā.

Apstrīdētās normas pārkāpjot Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesiskās vienlīdzības principu, jo aizliegums apvienoties politiskajās partijās neesot noteikts valsts pārvaldes darbiniekiem un valsts dienestā nodarbinātajiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, zemessargiem un rezerves karavīriem. Arī zemessargi un rezerves karavīri esot apbruņotas sabiedrības daļas, arī viņiem esot noteikta loma kaujas uzdevumu izpildē, un viņi nereti dienējot vienībās kopā ar karavīriem. Tāpat arī ierēdņiem un darbiniekiem esot būtiska ietekme uz stratēģiskiem, operacionāliem un taktiskiem lēmumiem.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, atšķirīgā attieksme noteikta tādā likumdošanas procesā, kas neatbilst labas likumdošanas principam. Likumdevējs neesot vērtējis atšķirīgās attieksmes nepieciešamību. Apstrīdētajās normās noteiktais aizliegums apvienoties politiskajās partijās esot radies laikā, kad vēl neesot pastāvējuši Nacionālie bruņotie spēki, taču mūsdienās šāds ierobežojums vairs neesot attaisnojams, jo katrs indivīds varot būt politiski aktīvs. Lai politiskās partijas būtu sabiedrībā atzītas un stipras, neesot pamata kādai sabiedrības grupai liegt iespēju tajās darboties. Apstrīdētās normas nesasniedzot mērķi novērst valdībai naidīgu bruņotu grupējumu vai ideoloģiju iespauda riskus, jo Nacionālo

bruņoto spēku personālsastāvā skaitliski vislielāko daļu veidojot zemessargi, kuri drīkstot būt politisko partiju biedri.

Apstrīdētās normas neatbilstot arī Satversmes 102. pantā ietvertajām tiesībām apvienoties politiskajās partijās. Apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu būt karavīra politiskā neitralitāte, taču to varot panākt ar karavīra pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, likumdevējs varot karavīriem noteikt tādu pašu pamattiesību ierobežojumu kā zemessargiem – tiesības būt par politiskas partijas biedru ierobežot ar aizliegumu aģitēt vai citādi īstenot politisko darbību dienesta vietā. Arī labums, ko no apstrīdētajām normām iegūst sabiedrība, neesot lielāks par Pieteikuma iesniedzējai nodarīto kaitējumu. Tas, ka persona ir karavīrs, uzreiz nenozīmējot, ka tā varētu ietekmēt politiskos procesus.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam. Tāpat Saeima norāda, ka izskatāmajā lietā būtu izbeidzama tiesvedība daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Pēc Saeimas ieskata, būtiski esot ņemt vērā to, ka karavīri atrodas īpašā valsts dienestā, kuram uzticēti svarīgi ar valsts drošības aizsardzību saistīti uzdevumi. Tādēļ likumdevējam esot plaša rīcības brīvība noteikt ierobežojumus militārajā dienestā esošajām personām.

Satversmes 102. pantā ietverto pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, un tam esot leģitīms mērķis – aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu un sabiedrības drošību. Aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru esot vērsts uz to, lai nodrošinātu profesionālā militārā dienesta politisko neitralitāti, efektīvu dienesta pienākumu izpildi un efektīvu civilo kontroli pār Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. Ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums esot piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai. Apstrīdētās normas nodrošinot karavīru atturēšanos no iesaistīšanās politiskās varas iegūšanā valstī un izslēdzot politisko partiju iespējas izmantot karavīrus savu

politisko mērķu sasniegšanai. Turklāt politikas jomas un militārās jomas savstarpēja nošķirtība stiprinot sabiedrības pārliecību par to, ka ikviens karavīrs un profesionālais militārais dienests kopumā ir politiski neitrāls.

Ja karavīram būtu ļauts dibināt politisko partiju un būt par tās biedru, tad nebūtu iespējams tādā pašā mērā kā līdz šim saglabāt karavīru un profesionālā militārā dienesta politisko neitralitāti, kā arī sabiedrības pārliecību par šo neitralitāti. Nebūtu iespējams tādā pašā kvalitātē nodrošināt arī profesionālā militārā dienesta darbību, jo karavīram būtu pienākums noteiktu laiku veltīt politiskajai darbībai. Militārā joma tiktu sapludināta ar politiku, un tas varētu apgrūtināt efektīvu civilo kontroli pār Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem.

Karavīrs, arī nebūdamas politiskās partijas biedrs, varot piedalīties Saeimas, pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās, tautas nobalsošanā un likumu ierosināšanā. Tādējādi karavīram neesot pilnībā liegtas viņa politiskās tiesības. Apstrīdētās normas stiprinot sabiedrības paļāvību uz to, ka karavīrs nepārstāv atsevišķas politiskās partijas viedokli. Sabiedrības uzticēšanās karavīriem esot īpaši svarīga, ņemot vērā tiem uzticētos uzdevumus.

Attiecībā uz Satversmes 91. panta pirmo teikumu atbildes rakstā pausts viedoklis, ka pieteikumā norādītās personas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar karavīriem. Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem esot uzticēta īpaša valsts funkcija, kas esot pietiekami specifiska, lai karavīri nebūtu salīdzināmi ar citām valsts pārvaldē nodarbinātajām personām. Rezerves karavīri veidojot Nacionālo bruņoto spēku rezervi, nepildot profesionālo militāro dienestu un tikai vajadzības gadījumā varot tikt tajā iesaukti. Arī zemessargi nepildot profesionālo militāro dienestu, un karavīra dienests esot citāds nekā zemessarga dienests. Par zemessargiem parasti kļūstot personas, kuras vēlas no savas pamatnodarbošanās brīvajā laikā iesaistīties ar valsts aizsardzību saistītu uzdevumu izpildē.

4. Pieaicinātā persona – Aizsardzības ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam.

Nacionālie bruņotie spēki savas specifikas dēļ esot ļoti spēcīga valsts struktūra. Tāpēc attiecībā uz tiem esot nepieciešama ļoti efektīva demokrātiskās

kontroles sistēma, lai Nacionālo bruņoto spēku rīcībā esošā vara tiktu izmantota efektīvi un atbildīgi. Viens no efektīvas demokrātiskās kontroles sistēmas elementiem esot politiskā neitralitāte.

Karavīra politisko tiesību un brīvību ierobežojums esot viens no līdzekļiem (līdzās varas dalīšanas principam), ar ko tiekot novērsta iespēja aizsardzības nozari ļaunprātīgi izmantot politiskos nolūkos, jo drošības nozare pamatā koncentrējoties uz valsts aizsardzību, kas esot viens no valsts galvenajiem uzdevumiem. Vienlaikus šis ierobežojums novēršot politisko organizāciju iespēju ar savu biedru starpniecību ietekmēt Nacionālo bruņoto spēku funkciju izpildi. Tāpat tiekot veicināta sabiedrības uzticēšanās Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, kas nepieciešama, lai sabiedrība būtu atvērta sadarbībai ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem un aktīva atbalsta sniegšanai tiem. Profesionālā dienesta karavīri savu tiesību un tiesisko interešu aizsardzībai varot izmantot citus mehānismus, piemēram, vērsties ar iesniegumiem Tiesībsarga birojā, pārsūdzēt tiesā attiecībā uz viņiem pieņemtos lēmumus un iesaistīties tiem vēlamo tiesiskā regulējuma izmaiņu izstrādē ar deputātu starpniecību.

Aizsardzības ministrija norāda, ka karavīri neatrodas salīdzināmā situācijā ne ar zemessargiem, ne rezerves karavīriem. Atšķiroties ne vien dienesta veids, bet arī sociālās labklājības nodrošināšanas apjoms.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam.

Aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru esot vērst uz to, lai Nacionālie bruņotie spēki būtu politiski neitrāli un pakļauti civilajai kontrolei, lai nošķirtu politisko sfēru un militāro sfēru, kā arī novērstu karavīru savstarpējo interešu konfliktus un jebkādu ārējo ietekmi uz profesionālā militārā dienesta pienākumu pildīšanu un dienesta gaitu.

Ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums nodrošinot to, ka karavīrs, pildot profesionālo militāro dienestu, nav pakļauts politisko partiju ietekmei un nevar tikt izmantots politisko mērķu sasniegšanai. Līdz ar to tiekot nodrošināts tas, ka karavīrs saglabā politisko neitralitāti un nostiprina sabiedrības

pārliecību par to. Tā kā Nacionālie bruņotie spēki pilda īpašas valsts funkcijas – sargā valsts teritoriālo integritāti un demokrātisko valsts iekārtu –, apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums demokrātiskā sabiedrībā esot nepieciešams demokrātiskas valsts iekārtas, nacionālās drošības un valsts teritoriālās vienotības aizsardzībai. Ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums esot piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, esot izvērtējis, kurām Nacionālo bruņoto spēku sastāvā ietilpstošajām personām nepieciešams noteikt politisko tiesību ierobežojumus, un neesot paredzējis šādus ierobežojumus visam Nacionālo bruņoto spēku sastāvam. Tādējādi esot ievērots samērīguma princips. Starp zemessargiem un karavīriem pastāvot būtiska atšķirība, un abas šīs personu grupas neatrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Karavīrs savu politisko nostāju varot paust arī citos veidos, piemēram, balsojot Saeimas, pašvaldību, Eiropas Parlamenta vēlēšanās, piedaloties tautas nobalsošanā un likumu ierosināšanā, kā arī lemšanā par Saeimas pieņemtajiem likumiem un Satversmes grozījumiem. Tāpat karavīram neesot liegts vērsties ar iesniegumiem valsts un pašvaldību iestādēs. Turklāt karavīram esot tiesības būt par biedru tādās biedrībās un nodibinājumos, kuru mērķis nav politiskā darbība, kā arī dibināt karavīru biedrības un nodibinājumus un piedalīties citos nepolitiskos pasākumos, ja vien šāda darbība netraucē dienesta pienākumu izpildi.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, ierobežojums, kas aizliedz karavīriem apvienoties politiskajās partijās, ir periodiski izvērtējams, tomēr šobrīd Latvijā demokrātijas tradīcijas vēl neesot pilnīgi nostiprinājušās. Turklāt esot jāņem vērā politiskais un ģeopolitiskais konteksts.

6. Pieaicinātā persona – Nacionālie bruņotie spēki – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam.

Citas Nacionālo bruņoto spēku personālsastāvā ietilpstošās personas – darbinieki, zemessargi, rezerves karavīri –, kā arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu darbinieki un valsts dienestā nodarbinātie atrodies citādos apstākļos nekā

profesionālā dienesta karavīri. Šīm personām uzticētie uzdevumi esot fundamentāli atšķirīgi. Militārā dienesta likumā noteiktais aizliegums profesionālā dienesta karavīram būt par politiskās partijas dibinātāju un biedru, kā arī veikt politisko darbību esot likumdevēja izraudzīta diferencēta pieeja, un Latvijas demokrātiskajā sabiedrībā tā esot attaisnojama.

Aizliegums profesionālā dienesta karavīram būt par politiskās partijas dibinātāju un biedru, kā arī veikt politisko darbību esot samērīgs pamattiesību ierobežojums. Šāds aizliegums esot ne vien piemērots leģitīmo mērķu – demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzības – sasniegšanai, bet pat vienīgais efektīvais līdzeklis, kas ļaujot sasniegt tā leģitīmos mērķus nepieciešamajā kvalitātē. Labums, ko no apstrīdētajām normām iegūst sabiedrība, proti, demokrātiskās valsts iekārtas stabilitāte, kas ietver arī militārā dienesta politisko neitralitāti, esot ievērojami lielāks par karavīra pamattiesību aizskārumu.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam.

Apstrīdētās normas esot pieņemtas pienācīgā kārtībā. Valsts aizsardzība esot valsts suverenitātes garants, un valsts drošība esot tieši atkarīga no valsts aizsardzības funkcijas efektīvas izpildes. Ierobežojumam, kas aizliedz karavīram būt par politiskās partijas biedru, esot leģitīms mērķis – saglabāt Nacionālo bruņoto spēku politisko neitralitāti un novērst radikāli motivētus noziegumus.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, un to neesot iespējams sasniegt ar Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kas būtu tikpat efektīvi. Politiskās partijas uzdevums esot piedalīties politiskajos procesos un izvirzīt savus kandidātus vēlēšanām, lai partija būtu pārstāvēta politiskajās institūcijās un varētu īstenot politisko varu. Tādējādi politiskās partijas mērķi esot pretrunā ar leģitīmo valsts interesi – saglabāt politiski neitrālu militāro dienestu.

Karavīram esot vairākas alternatīvas iespējas paust savu nostāju valsts un pašvaldību darbam būtiskos jautājumos. Karavīrs varot balsot vēlēšanās, piedalīties tautas nobalsošanā un likumu ierosināšanā, kā arī būt par biedru tādās

biedrībās un nodibinājumos, kam nav politiska rakstura. Tāpat karavīri varot dibināt karavīru biedrības un nodibinājumus un piedalīties citos nepolitiskos pasākumos, ja vien šāda darbība netraucē dienesta pienākumu izpildi.

Pēc tiesībsarga ieskata, profesionālā dienesta karavīri neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar zemessargiem, Nacionālo bruņoto spēku darbiniekiem, rezerves karavīriem, kā arī Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām un ierēdņiem.

8. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Jānis Pleps – norāda, ka likumdevējs Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem var noteikt politiskās neitralitātes un konstitucionālās lojalitātes pienākumus. Nacionālie bruņotie spēki esot nepieciešami jebkurai valstij tās iedzīvotāju iekšējās un ārējās drošības nodrošināšanai. Militāras struktūras varot kļūt par partejisku politiskās cīņas dalībnieku ar savu politisko programmu un līdz ar to reāli apdraudēt demokrātisko valsts iekārtu. Tādēļ demokrātiskas valsts iekārtas principa ietvaros esot pieļaujama militārpersonu politiskās neitralitātes un bezpartejiskuma pieprasīšana un nodrošināšana.

9. Pieaicinātā persona – Dr. sc. pol. Nora Vanaga – norāda, ka profesionālais militārais dienests nav savienojams ar dalību politiskajā partijā. Pieteikuma iesniedzēja savu pilsonisko interesi varot paust, regulāri balsojot vēlēšanās, tiekoties ar Saeimas deputātiem un piedaloties apolitiskās biedrībās. Savukārt tādā gadījumā, ja personai ir spēcīga pilsoniskā interese ietekmēt politiskos procesus, normatīvie akti tai ļaujot pildīt daļēji līdzvērtīgu militāro dienestu Zemessardzē, un dienestu Zemessardzē var apvienot ar politisko darbību.

Karavīru pienākumi atšķiroties no zemessargu un rezervistu pienākumiem, un attiecīgie dienesti neesot salīdzināmi. Ja karavīriem būtu ļauts veikt politisko darbību, tad būtu saskatāms sensitīvas informācijas nopludināšanas risks un no tā izrietoši nacionālās drošības riski. Turklāt tādā gadījumā valstij nebūtu pietiekamas kapacitātes un resursu, lai tā varētu kontrolēt profesionālā militārā dienesta karavīru darbību politiskajās partijās.

Nacionālie bruņotie spēki esot viena no tām institūcijām, kurām sabiedrība uzticas visvairāk – pretstatā Saeimai, Ministru kabinetam un politiskajām partijām, kurām sabiedrība uzticas vismazāk. Tātad tieši profesionālā militārā dienesta neasociēšana ar politiskajām partijām esot būtisks sabiedrības uzticēšanās priekšnoteikums.

Dr. sc. pol. Nora Vanaga, ņemot vērā Austrijas pieredzi, uzskata, ka atļauja karavīram veikt politisko darbību varētu negatīvi ietekmēt paša karavīra intereses. Karavīra iespējas kāpt pa karjeras kāpnēm būtu atkarīgas no viņa politiskās piederības. Viedoklī norādīts arī uz nepieciešamību ņemt vērā ģeopolitiskos notikumus un to rezonansi sabiedrībā, kas liecinot par nepieciešamību saglabāt apstrīdētajās normās noteikto aizliegumu valsts drošības interesēs.

Secinājumu daļa

10. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 102. pantā ietvertajām tiesībām uz biedrošanās brīvību, jo apstrīdētās normas tai kā profesionālā dienesta karavīram aizliedzot būt par politiskas partijas biedru. Tāpat pieteikumā lūgts izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam, jo aizliegums būt par politiskās partijas biedru neesot noteikts citām salīdzināmām personu grupām.

10.1. Militārā dienesta likuma 10. panta otrā daļa paredz karavīra tiesības būt par biedru tādās biedrībās un nodibinājumos, kurām nav politiska rakstura, kā arī dibināt karavīru biedrības un nodibinājumus un piedalīties citos nepolitiskos pasākumos, ja šāda darbība netraucē dienesta pienākumu izpildi. Savukārt šā likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkts aizliedz karavīram veikt politisko darbību, pievienoties arodbiedrībām, organizēt streikus un piedalīties tajos.

Ja konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētās normas attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesa precizē, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu satversmību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2023. gada 17. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-05-01 10.1. punktu*).

Apstrīdētās normas regulē to, kā karavīrs var izmantot atšķirīgus tiesību uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību izpausmes veidus. Tomēr no pieteikuma izriet, ka tā iesniedzēja iebilst nevis pret visiem apstrīdētajās normās noteiktajiem karavīra tiesību uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību ierobežojumiem, bet tikai pret to ierobežojumu, kas karavīram liedz būt par politiskās partijas biedru. Arī Saeima un pieaicinātās personas sniegušas viedokļus par aizliegumu karavīram būt par politiskās partijas biedru.

Aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru izriet no abām apstrīdētajām normām – gan no tajās ietvertajām tiesībām būt par biedru tikai tādos nodibinājumos, kuriem nav politiska rakstura, gan no aizlieguma veikt politisko darbību. Tādējādi apstrīdētās normas attiecībā uz karavīra dalību politiskajā partijā regulē vienas un tās pašas tiesiskās attiecības.

Līdz ar to izskatāmajā lietā ir izvērtējama apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma satversmība tiktāl, ciktāl tas aizliedz karavīram būt par politiskās partijas biedru.

10.2. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežo karavīra tiesības uz biedrošanās brīvību. Tāpat apstrīdētās normas pārkāpjot tiesiskās vienlīdzības principu, jo aizliegums būt par politiskās partijas biedru neesot noteikts valsts pārvaldes darbiniekiem un valsts dienestā nodarbinātajiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, zemessargiem un rezerves karavīriem.

Ņemot vērā apstrīdēto normu saturu, lietas faktiskos apstākļus un Pieteikuma iesniedzējas argumentus par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmei, secināms, ka izskatāmās lietas pamatjautājums ir par Satversmes 102. pantā ietverto karavīra tiesību uz biedrošanās brīvību ierobežojumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 102. pantam.

11. Satversmes 102. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

Satversmes 102. pantā ietvertās tiesības uz biedrošanās brīvību nodrošina personām iespēju aizsargāt savas tiesiskās intereses, apvienojoties kopīgu mērķu sasniegšanai. Personas, īstenojot tiesības uz biedrošanās brīvību, var līdzdarboties demokrātiskajos procesos (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 17. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka vienas no būtiskākajām tiesībām demokrātiskā tiesiskā valstī ir personas tiesības piedalīties politiskajos procesos un iespēja ietekmēt to jautājumu izlemšanu, kuri skar šīs personas dzīvi. Demokrātiskā līdzdalība nodrošina demokrātijas leģitimitāti un efektivitāti, kā arī sekmē tiesiskumu, demokrātisku valsts pārvaldi, pamattiesību ievērošanu, sociālo iekļaušanu un ekonomikas attīstību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 29.1. punktu*). Demokrātiskā līdzdalība arī veicina sabiedrības uzticēšanos valsts varai.

Viens no tiesību uz biedrošanās brīvību izpausmes veidiem ir dalība politiskajā partijā. Politiskā partija ir personu apvienība, kuras biedriem ir līdzīgi politiskie uzskati, kurai ir noteikta ideoloģija un kuras galvenais mērķis ir iegūt politisko varu, lai valstī to īstenotu atbilstoši partijas programmā ietvertajiem mērķiem un principiem (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 19. punktu*). Politiskās partijas ir būtisks demokrātiskas valsts iekārtas pastāvēšanas priekšnoteikums, un tās veido saikni starp sabiedrību un valsts varu, nodrošinot organizētu sabiedrības līdzdalību politiskajos procesos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-36-01 15.2. punktu*). Demokrātijai raksturīga viedokļu daudzveidība, un politiskās partijas ir tās, kas pārstāv sabiedrības atšķirīgos viedokļus. Tādējādi tiek sekmēts tas, ka politiskos lēmumos tiek līdzsvarotas dažādas intereses. Arī Eiropas Padomes komisija “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) ir norādījusi, ka politiskās partijas ir neatņemama demokrātijas daļa, kas veido plurālistiskas sabiedrības pamatu (*sk. Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) un EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja 2014. gada 17. decembra Kopīgo vadlīniju par tiesībām uz biedrošanās brīvību, CDL-AD(2014)046, 15. punktu. Pieejamas: venice.coe.int*).

Pieteikuma iesniedzēja ir karavīrs, un viņa vēloties būt par politiskās partijas biedru, lai aizstāvētu savus uzskatus. Taču apstrīdētās normas aizliedz viņai vienlaikus būt gan karavīram, gan politiskās partijas biedram. Ja Pieteikuma iesniedzēja kļūtu par politiskās partijas biedru, viņa vairs nevarētu pildīt profesionālo dienestu.

Tādējādi apstrīdētās normas Pieteikuma iesniedzējai ierobežo Satversmes 102. pantā ietvertās tiesības uz biedrošanās brīvību.

12. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma satversmību, visupirms jāpārbauda, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 29. septembra sprieduma lietā Nr. 2022-08-01 13. punktu*).

Militārā dienesta likums pieņemts 2002. gada 30. maijā, izsludināts 2002. gada 18. jūnijā oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 91 un stājās spēkā 2002. gada 1. jūlijā. Militārā dienesta likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkts nav grozīts. Savukārt Militārā dienesta likuma 10. panta otrā daļa ir grozīta ar likumu “Grozījumi Militārā dienesta likumā”, kas pieņemts 2009. gada 17. septembrī, izsludināts 2009. gada 6. oktobrī oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 158 un stājās spēkā 2009. gada 20. oktobrī. Ar šiem grozījumiem vārdi “sabiedriskās organizācijās” tika aizstāti ar vārdiem “biedrībās un nodibinājumos”.

Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejamas atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tāpat Satversmes tiesai nav šaubu par to, ka apstrīdētās normas ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

Pieteikuma iesniedzēja izsaka šaubas par to, vai apstrīdētās normas ir pieņemtas, ievērojot labas likumdošanas principu – no attiecīgo normatīvo aktu projektu izstrādes dokumentiem neesot iespējams izsecināt nepieciešamību pēc

atšķirīgas attieksmes pret karavīriem un valsts pārvaldes darbiniekiem, kā arī valsts dienestā nodarbinātajiem, kas arī piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, zemessargiem un rezerves karavīriem. Šie apsvērumi ir pārbaudāmi, izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam.

Tātad apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

13. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.

Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu un sabiedrības drošību. Apstrīdētās normas esot vērstas uz to, lai nodrošinātu aktīvā militārā dienesta politisko neitralitāti, efektīvu aktīvā militārā dienesta pienākumu izpildi un efektīvu civilo kontroli pār Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. Pieteikuma iesniedzēja piekrīt, ka ierobežojuma mērķis varētu būt militārā dienesta politiskā neitralitāte.

Karavīrs ir Latvijas pilsonis, kurš pilda aktīvo dienestu, kas nozīmē tiešu militārā dienesta izpildi karavīra statusā un ietver profesionālo dienestu. Karavīri ietilpst Nacionālo bruņoto spēku sastāvā – militāro formējumu kopumā, ko veido militāri organizēta, apmācīta un apbruņota tautas daļa. Nacionālo bruņoto spēku mērķis ir aizsargāt Latvijas valsts suverenitāti, teritoriālo nedalāmību un tās iedzīvotājus no agresijas (*sk. Nacionālo bruņoto spēku likuma 2. pantu un 5. panta otrās daļas 1. punktu un Militārā dienesta likuma 2. panta 1., 2., 4. un 5. punktu*). Tie nodrošina valsts aizsardzību no ārējiem apdraudējumiem un sniedz atbalstu iekšējo konfliktu novēršanā (*sk. Aizsardzības ministrijas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 87. lp.*). Tādējādi Nacionālie bruņotie spēki pilda valsts aizsardzības funkciju.

Valsts aizsardzība ir būtiska valsts suverēnās varas joma, un no šīs funkcijas efektīvas izpildes ir atkarīga demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība un sabiedrības drošība. Ņemot vērā Nacionālo bruņoto spēku sagatavotības un

profesionalitātes līmeni, to vadības spējas un aprīkojumu, jānodrošina, ka tiem uzticētie valsts aizsardzības uzdevumi tiek pildīti atbilstoši to mērķim. Viens no līdzekļiem, ar kuriem tiek nodrošināta valsts aizsardzības funkcijas efektīva izpilde, ir Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte ir leģitīma prasība ikvienā demokrātiskā sabiedrībā, jo nacionālie bruņotie spēki ir demokrātijas un konstitucionālo vērtību sargi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 13. februāra lēmumu lietā “Erdel v. Germany”, pieteikums Nr. 30067/04*).

Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte ir vērsta uz politiskās jomas un militārās jomas nodalīšanu. Tā ierobežo gan Nacionālo bruņoto spēku iesaisti politiskajos procesos, gan Nacionālo bruņoto spēku izmantošanu tajos. Proti, Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte nozīmē, ka tie neietekmē politiskus lēmumus un valsts aizsardzības jomā pieņemtos lēmumus pilda bez ierunām. Tāpat Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte nozīmē, ka tie netiek pakļauti politiskai ietekmei un izmantoti atsevišķu politisko partiju mērķu sasniegšanai. Turklāt politiskajai neitralitātei ir nozīme arī karavīru savstarpējās attiecībās – tās mērķis ir novērst šķelšanos karavīru starpā (*sk. arī: Human Rights of Armed Forces Personnel: Compendium of Standards, Good Practices and Recommendations. Office for Democratic Institutions and Human Rights of the Organization for Security and Cooperation in Europe, Geneva Centre for Security Sector Governance, 2021, pp. 76–77. Pieejams: osce.org*).

Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte veicina efektīvu civilo kontroli pār tiem, jo efektīvas kontroles īstenošanai ir nepieciešama politiskās jomas un militārās jomas nodalīšana. Civilā kontrole ir neatņemams demokrātijas elements, to īsteno Saeima un citas pilnvarotas institūcijas. Tas nozīmē, ka augstākā vara pār Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem ir civilajai, nevis militārajai vadībai. Civilā kontrole nodrošina to, ka sabiedrības civilās intereses un demokrātiskās vērtības ir pārākas par militārajām interesēm (*sk.: Eiropas Padomes komisijas “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija) 2008. gada 23. aprīļa Ziņojuma par nacionālo bruņoto spēku civilo kontroli, CDL-DEM(2008)004, 68.–76. punktu. Pieejams: venice.coe.int*). Nacionālo

bruņoto spēku politiskā neitralitāte un civilā kontrole pār tiem veicina arī sabiedrības uzticēšanos Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem.

Tāad apstrīdētajās normās noteiktais aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru ir vērsts uz to, lai Nacionālie bruņotie spēki, kuru sastāvā karavīri ietilpst, būtu politiski neitrāli. Nacionālo bruņoto spēku politiskā neitralitāte veicina valsts aizsardzības funkcijas efektīvu izpildi. Tādā veidā tiek nodrošināta demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzība.

14. Noskaidrojot, vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa visupirms pārbauda, vai ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, proti, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmo mērķi.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, izraudzījies Nacionālo bruņoto spēku neitralitātes saturu attiecībā uz karavīru piepildīt, paredzot tam aizliegumu būt par politiskās partijas biedru. Politiskā partija ir organizācija, kas tiek izveidota, lai veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus, piedalītos Saeimas, pašvaldību domju vai Eiropas Parlamenta darbā, ar deputātu starpniecību īstenotu partijas programmu, kā arī iesaistītos publiskās pārvaldes institūciju izveidē un darbībā, tādējādi iegūstot un īstenojot politisko varu. Politiskās partijas biedram ir pienākums ievērot partijas statūtus un piedalīties partijas darbā (*sk. Politisko partiju likuma 2. panta pirmo daļu un 29. panta otro daļu*).

Aizliegums būt par politiskās partijas biedru nodrošina to, ka karavīrs neiesaistās politiskās varas iegūšanā un īstenošanā, neietekmē politiskos lēmumus, kā arī netiek izmantots politiskās partijas mērķu sasniegšanai. Tā tiek saglabāta politiskās jomas un militārās jomas nošķirtība, un līdz ar to karavīri un Nacionālie bruņotie spēki ir politiski neitrāli, kā arī tiek veicināta sabiedrības uzticēšanās tiem. Tādējādi apstrīdētās normas nodrošina valsts aizsardzības funkcijas efektīvu izpildi.

Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu – demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

15. Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, karavīru tiesības uz biedrošanās brīvību mazāk ierobežotu tāds risinājums, kas karavīram ļautu būt par politiskās partijas biedru, bet ierobežotu viņa iespējas aģitēt vai citādi īstenot politisko darbību dienesta vietā. Savukārt Saeima norāda, ka šis līdzeklis nerasniegtu leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē, jo mazinātu Nacionālo bruņoto spēku politisko neitralitāti.

Karavīrs, būdams politiskās partijas biedrs, varētu ietekmēt politiskus lēmumus, un politiskā partija varētu viņu izmantot tās politisko mērķu sasniegšanai. Tādā veidā varētu tikt pieļauta politiskās jomas un militārās jomas saplūšana. Tāpat varētu mazināties sabiedrības uzticēšanās Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. Ierobežojums, kas liegtu karavīram iespējas aģitēt vai citādi īstenot politisko darbību dienesta vietā, gan varētu novērst šķelšanos karavīru starpā, bet ļautu līdzvērtīgā kvalitātē sasniegt tikai vienu no politiskās neitralitātes mērķiem un nenodrošinātu vienlīdz efektīvu valsts aizsardzības funkcijas izpildi. Līdz ar to leģitīmie mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzība – netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē.

Tātad nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

16. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārliciecinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību

ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 25. punktu*).

Likumdevējam, nosakot militārā dienesta gaitu, valsts aizsardzības intereses ir jālīdzsvaro ar karavīra pamattiesībām. Līdz ar to Satversmes tiesa pārbaudīs, vai nelabvēlīgās sekas, kas karavīram rodas no apstrīdētajās normās noteiktā aizlieguma būt par politiskās partijas biedru, nav lielākas par labumu, ko sabiedrība gūst no karavīram izvirzītās politiskās neitralitātes prasības.

Satversmes ievadā noteikts, ka Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu. Būtiska loma šā pienākuma izpildē ir uzticēta Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, kuru regulāros spēkus veido karavīri. Tādēļ ir svarīgi tas, ka sabiedrība uzticas karavīriem un Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. Sabiedrības uzticēšanās Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem var ietekmēt personas gribu iesaistīties valsts aizsardzības nodrošināšanā. Šobrīd Nacionālie bruņotie spēki bauda augstu sabiedrības uzticēšanos – atbilstoši datiem par 2023. gada maiju un jūniju Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem uzticas 72 procenti sabiedrības (*sk. Eiropas Komisijas pētījumu “Standarta Eiroparometrs 99”. Pieejams: europa.eu*).

Demokrātiju raksturo politiskā sacensība starp dažādu personu grupu pārstāvētajiem viedokļiem par labāko politisko lēmumu. Taču karavīram, ņemot vērā tam uzticēto uzdevumu būt valsts aizstāvim, jāievēro profesionālisms un neitralitāte un jānodrošina Latvijas valsts un tās demokrātiskās iekārtas aizsardzība neatkarīgi no politiskās sacensības. No militārā dienesta īpašā rakstura izriet tas, ka karavīram tiek uzlikti tādi pienākumi un atbildība, kas viņu var ierobežot vairāk nekā citas personas (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 14. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2021-11-01 11.2.1. punktu*). Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 11. pantā noteikts, ka personām, kas ir nacionālo bruņoto spēku sastāvā, var noteikt tiesību uz biedrošanās brīvību ierobežojumus. Tāpat Eiropas Padomes rekomendācijā norādīts, ka šīm personām var tikt liegtas tiesības būt par politiskās partijas biedru, it īpaši tad, ja persona pilda aktīvo dienestu (*sk. Eiropas Padomes rekomendācijas par personu, kas ir*

nacionālo bruņoto spēku sastāvā, cilvēktiesībām (CM/Rec(2010)4), 56. punktu. Pieejama: coe.int). Aizliegums karavīram būt politiskās partijas biedram nodrošina to, ka sabiedrība var uzticēties karavīriem un Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, kā arī paļauties, ka valsts aizsardzība tiks īstenota visas sabiedrības, nevis tikai konkrētās politiskās partijas pārstāvētās sabiedrības daļas interesēs.

Apstrīdētās normas veicina arī Nacionālo bruņoto spēku profesionalitāti, proti, to, ka dienesta pakāpju piešķiršana un iecelšana amatos nav pakļauta nedz iekšējam, nedz ārējam politizācijas riskam. Karavīram dienesta pakāpes piešķir un karavīru iecel amatā gan Nacionālo bruņoto spēku sastāvā esošas personas, gan citas institūcijas un to pārstāvji. Tā, piemēram, virsnieku dienesta pakāpes pēc aizsardzības ministra ieteikuma piešķir Valsts prezidents, taču augstāko instruktoru dienesta pakāpes piešķir Nacionālo bruņoto spēku komandieris (*sk. Militārā dienesta likuma 23., 24. un 32. pantu*). Karavīra dalība politiskajā partijā varētu ietekmēt to, vai karavīram tiek piešķirta konkrēta dienesta pakāpe un vai karavīrs tiek iecelts attiecīgā amatā (*sk. Dr. sc. pol. Noras Vanagas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 130. lp.*). Aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru nodrošina to, ka dalība politiskajā partijā netiek izmantota kā apsvērums tam, vai karavīram tiks piešķirta attiecīgā dienesta pakāpe un vai viņš tiks iecelts attiecīgā amatā. Tādā veidā tiek veicināta Nacionālo bruņoto spēku profesionalitāte kopumā.

Turklāt Satversmes tiesa, vērtējot sabiedrības ieguvumu no pamattiesību ierobežojuma, ņem vērā arī ģeopolitisko kontekstu. Jau ilgstoši ģeopolitisko situāciju Baltijas jūras reģionā ietekmē Krievijas izaicinošās un agresīvās militārās un hibrīdās aktivitātes (*sk. Saeimas 2020. gada 24. septembra paziņojumu "Par Valsts aizsardzības koncepcijas apstiprināšanu"*). Pēc tam, kad Krievijas īstenotais karš Ukrainā 2022. gadā pārauga pilna mēroga iebrukumā, Saeima un vēlāk arī Eiropas Parlaments atzina Krieviju par terorismu atbalstošu valsti (*sk. Saeimas 2022. gada 11. augusta paziņojumu "Par Krievijas mērķtiecīgiem militāriem uzbrukumiem Ukrainas civiliedzīvotājiem un sabiedriskajai telpai" un Eiropas Parlamenta 2022. gada 23. novembra rezolūciju par*

Krievijas Federācijas atzīšanu par valsti, kas atbalsta terorismu (2022/2896(RSP)). Pieejama: europa.europa.eu). Latvijas valsts drošību apdraud Krievijas aktīvi izvērstās informatīvās ietekmes operācijas, kurās citstarp tiek izmantota propaganda un dezinformācija (sk. Valsts drošības dienesta publisko pārskatu par Valsts drošības dienesta darbību 2022. gadā. Pieejams: vdd.gov.lv, un Satversmes aizsardzības biroja 2022. gada darbības pārskatu. Pieejams: sab.gov.lv). Krievijas agresiju atbalstoši aktīvistu īsteno kibernetiskus uzbrukumus Latvijas kibertelpai (sk. Publisko pārskatu par CERT.LV uzdevumu izpildi par 2023. gada 2. ceturksni. Pieejams: cert.lv). Šādā ģeopolitiskajā kontekstā nepieciešamība pēc politiski neitrāliem Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem ir īpaši izteikta. Pieaicinātā persona Dr. sc. pol. Nora Vanaga norāda, ka Latvijas sabiedrībā vērojama ar ģeopolitiskajiem notikumiem saistītu viedokļu polarizācija un tādēļ ir īpaši svarīgi saglabāt Nacionālo bruņoto spēku politisko neitralitāti un sabiedrības uzticēšanos tiem. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot cilvēktiesību ierobežojuma samērīgumu, ņem vērā ģeopolitisko kontekstu (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 23. maija lēmuma lietā “Gaponenko v. Latvia”, pieteikums Nr. 30237/18, 43. punktu).

Vērtējot to, vai aizliegums karavīram būt par politiskās partijas biedru ir samērīgs, jāpārbauda arī šā pamattiesību ierobežojuma apmērs, proti, tas, vai karavīram ir tiesības paust savus politiskos uzskatus citos veidos (sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999. gada 20. maija sprieduma lietā “Rekvényi v. Hungary”, pieteikums Nr. 25390/94, 49. un 61. punktu). Likumdevējs nav pilnībā ierobežojis karavīra politiskās tiesības, un karavīrs var paust savu politisko nostāju. Karavīrs var, piemēram, balsot Saeimas, pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās, kā arī piedalīties tautas nobalsošanā un likumu ierosināšanā. Tāpat karavīrs var atbalstīt likumdošanas iniciatīvas. Turklāt likumdevējs nav pilnībā ierobežojis karavīra tiesības uz biedrošanās brīvību, jo karavīrs var dibināt tādas biedrības un nodibinājumus, kuriem nav politiska rakstura, un būt par biedru attiecīgās biedrībās un nodibinājumos.

Satversmes tiesa secina, ka labums, ko sabiedrība gūst no karavīram izvirzītās politiskās neitralitātes prasības, ir lielāks par nelabvēlīgajām sekām, kas karavīram rodas no aizlieguma būt par politiskās partijas biedru.

Līdz ar to apstrīdētās normas, ciktāl tās aizliedz karavīram būt par politiskās partijas biedru, atbilst Satversmes 102. pantam.

17. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam. Karavīriem esot aizliegts būt par politiskās partijas biedriem, taču šāds aizliegums neesot noteikts valsts pārvaldes darbiniekiem un valsts dienestā nodarbinātajiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, zemessargiem un rezerves karavīriem. Atšķirīgā attieksme neesot noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, kā arī tai neesot objektīva un saprātīga pamata.

Satversmes 91. panta pirmais teikums nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

Tiesiskās vienlīdzības princips ir atvasināts no vispārējā taisnīguma principa, kas ir demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtība. Tiesiskās vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir vienāda, savukārt atšķirīgos apstākļos – atšķirīga. Tiesiskās vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-36-01 12.1. punktu*).

Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošajam tiesiskās vienlīdzības principam, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām (personu grupām);

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 11. punktu*).

18. Vērtējot, vai tiesiskās vienlīdzības princips tiek ievērots, noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga un būtiska tām piemītoša pazīme. Lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka karavīri atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar valsts pārvaldes darbiniekiem un valsts dienestā nodarbinātajiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, zemessargiem un rezerves karavīriem. Savukārt Saeima norāda, ka karavīri atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos ar minētajām personu grupām.

Satversmes tiesa pārbaudīs, vai karavīri atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar katru atsevišķo no pieteikumā identificētajām personu grupām.

18.1. Pieteikumā norādīts, ka viena no personu grupām, kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar karavīriem, ir valsts pārvaldes darbinieki, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, piemēram, Nacionālo bruņoto spēku darbinieki. Savukārt Saeima norāda: tā kā karavīrs pilda valsts dienestu, karavīri nav salīdzināmi ar personām, kuru darba tiesiskās attiecības nodibinātas uz darba līguma pamata.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka valsts dienests būtiski atšķiras no darba tiesiskajām attiecībām, kas dibinātas uz darba līguma pamata. Valsts dienests ir publiski tiesisks stāvoklis, kurā atrodas personas, kam uzticēta valsts uzdevumu pildīšana. Tādēļ nodarbinātība valsts dienestā no nodarbinātības uz darba līguma pamata atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan pēc veicamā darba mērķa. Personas valsts dienestā atrodas īpašās attiecībās ar

valsti, proti, šo personu tiesības ir ierobežotas, un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 11.1. punktu*).

Tādējādi karavīri atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos ar valsts pārvaldes darbiniekiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā.

18.2. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka ar karavīriem vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas arī valsts dienestā nodarbinātie, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā, piemēram, ierēdņi. Savukārt Saeima uzskata, ka katrs valsts dienesta veids ir atšķirīgs.

Lai arī valsts dienesta attiecībām ir kopīgas iezīmes, katrā valsts dienesta veidā nodarbinātie veic atšķirīgus uzdevumus. Militārais dienests principiāli atšķiras no jebkura cita valsts dienesta veida (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 14. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2021-11-01 11.2.1. punktu*). Militārā dienesta attiecību būtiskākā atšķirība no citiem valsts dienesta veidiem ir to pamatā esošās valsts imperatīvās militārās intereses, kas vērstas uz valsts pastāvēšanas un suverenitātes nodrošināšanu (*sk. Senāta 2012. gada 6. februāra sprieduma lietā SKA-81/2012 (A420567210) 12. punktu*). Militārais dienests no karavīra prasa pakļaušanos stingrai militārajai disciplīnai, spēju pielāgoties mainīgiem apstākļiem, īpašas prasmes un fizisko sagatavotību. Karavīra darbs militārajā dienestā ir saistīts ar augstas pakāpes risku veselībai un dzīvībai.

Tādējādi karavīri atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos ar citā valsts dienesta veidā nodarbinātajiem, kas piedalās sabiedrības drošības un kārtības nodrošināšanā.

18.3. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, ar karavīriem vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos atrodas arī zemessargi. Zemessargi esot militāri apbruņota sabiedrības daļa, kas kopā ar karavīriem veidojot Nacionālo bruņoto spēku personālsastāvu. Savukārt Saeima uzskata, ka šīs personu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, jo

zemessargi nepilda aktīvo dienestu un ar valsts aizsardzību saistītu uzdevumu izpildē iesaistās tikai no pamatnodarbošanās brīvajā laikā.

Karavīri un zemessargi ietilpst Nacionālo bruņoto spēku sastāvā un ir apbruņota tautas daļa (*sk. Nacionālo bruņoto spēku likuma 1. pantu, 3. panta pirmo daļu un 5. panta otro daļu*). Profesionālā dienesta un Zemessardzes mērķis ir valsts aizsardzības nodrošināšana. Karavīrs un zemessargs, uzsākot dienestu, zvēr sargāt Latvijas valsti un tās neatkarību (*sk. Militārā dienesta likuma 4. panta pirmo daļu un Latvijas Republikas Zemessardzes likuma 5. panta pirmo daļu*).

Tomēr vairākas kopīgas pazīmes pašas par sevi ne vienmēr var kalpot par pietiekamu argumentu, lai konstatētu, ka divas personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka šādas personu grupas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2012-14-03 17.2. punktu*). Tādēļ, lai pārbaudītu, vai karavīri un zemessargi atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, Satversmes tiesa izvērtēs, kādi ir profesionālā dienesta un dienesta Zemessardzē uzdevumi.

Profesionālais dienests ir pilna laika darbs valsts aizsardzības nodrošināšanā. Karavīram ir aizliegts savienot militārā dienesta pildīšanu ar citu amatu vai darbu, kas nav atļauts ar likumu. Profesionālā dienesta karavīrs aktīvā dienesta laikā saņem atlīdzību – mēnešalgu (*sk. Militārā dienesta likuma 12. panta pirmo daļu, 15. panta pirmās daļas 2. punktu un 48. panta pirmo daļu un Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 9. pantu*). Karavīrs atrodas īpašā valsts pakļautībā. Karavīrs vienmēr atrodas dienesta gatavībā, un karavīra dienesta dienas ilgums ir atkarīgs no dienesta nepieciešamības (*sk. Aizsardzības ministrijas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 88. lp.*). Profesionālā dienesta līgumu nevar izbeigt pirms termiņa pēc karavīra iniciatīvas. To var izbeigt tikai pusēm par to vienojoties vai pēc vadības iniciatīvas (*sk. Militārā dienesta likuma 43. panta pirmo un otro daļu*). Atbilstoši Nacionālo bruņoto spēku komandiera pavēlei karavīram dienesta uzdevumu izpildei ir nepieciešama pielaide valsts noslēpumam. Karavīri arī iesaistās Nacionālo bruņoto

spēku vadībā, ieņemot augstākos amatus, piemēram, Nacionālo bruņoto spēku komandiera un Zemessardzes komandiera amatus (*sk. Ministru kabineta 2010. gada 17. augusta noteikums Nr. 775 "Noteikumi par karavīru un zemessargu augstāko virsnieku dienesta pakāpēm atbilstošajiem amatiem"*).

Savukārt Zemessardze ir Nacionālo bruņoto spēku sastāvdaļa, kuras mērķis ir iesaistīt Latvijas pilsoņus valsts teritorijas un sabiedrības aizsardzībā. Dienests Zemessardzē nav aktīvais dienests, un zemessargi to pilda brīvajā laikā. Zemessargu iesaista Zemessardzes uzdevumu izpildē un apmācībā no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā līdz 30 dienām gadā, izņemot likumā noteiktos gadījumus, kad zemessargs var tikt iesaistīts ilgāk. Zemessargs var izbeigt līgumu par dienestu Zemessardzē pēc savas iniciatīvas (*sk. Latvijas Republikas Zemessardzes likuma 2. un 6. pantu un 29. panta pirmās daļas 1. punktu*).

Tādējādi profesionālā dienesta uzdevums ir veidot to Nacionālo bruņoto spēku daļu, kurā dienests ir pilna laika darbs, karavīrs vienmēr ir dienesta gatavībā un var piedalīties Nacionālo bruņoto spēku vadībā. Savukārt dienesta Zemessardzē uzdevums ir iesaistīt valsts teritorijas un sabiedrības aizsardzībā plašāku Latvijas pilsoņu loku, kuri ar to nodarbojas savā brīvajā laikā. Tas ir viens no veidiem, kā Latvijas pilsoņi var līdzdarboties tiem Satversmes ievadā norādītā pienākuma – aizsargāt savu valsti – izpildē. Ņemot vērā karavīru un zemessargu atšķirīgo lomu valsts aizsardzības nodrošināšanā, atšķiras arī atbildības un militāro prasmju līmenis – karavīram tas ir augstāks nekā zemessargam (*sk. Dr. sc. pol. Noras Vanagas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 128. lp.*). Tādēļ karavīra un zemessarga iesaiste Nacionālo bruņoto spēku uzdevumu izpildē un pildītā dienesta intensitāte ir atšķirīga.

Līdz ar to karavīri un zemessargi atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.

18.4. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka karavīri atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos arī ar rezerves karavīriem. Savukārt, pēc Saeimas ieskata, rezerves karavīri pilda tikai tādus pienākumus, lai vajadzības gadījumā viņus varētu iesaukt aktīvajā dienestā.

Rezerves karavīri pilda dienestu Nacionālo bruņoto spēku rezervē, kas ietilpst Nacionālo bruņoto spēku sastāvā (*sk. Nacionālo bruņoto spēku likuma 3. panta pirmo daļu un Militārā dienesta likuma 2. panta 7. punktu*). Tomēr tas pats par sevi nenozīmē, ka karavīri un rezerves karavīri atrastos vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Rezerves karavīru kopumā ieskaita, piemēram, karavīrus, kuri atvaļināti no profesionālā dienesta, ja viņi sekmīgi apguvuši kareivja pamatapmācības kursu individuālās apmācības līmenī un nav noņēmti no militārā dienesta uzskaites vai nav uzņemti Zemessardzē. Rezerves karavīram ir pienākums ierasties uz militārajām mācībām, medicīnisko pārbaudi, saglabāt un pilnveidot aktīvā dienesta laikā noteiktai militārai specialitātei nepieciešamās kaujas zinības, iemaņas un sagatavotību, kā arī mobilizācijas gadījumā izpildīt Nacionālo bruņoto spēku rezerves uzskaites struktūrvienības izsniegtajā pavēstē noteikto. Lai arī rezerves karavīrs militāro mācību laikā pilda aktīvo dienestu un viņam ir karavīra statuss, militāro mācību norise ir ierobežota laikā. Piemēram, kareivju sastāva rezerves karavīru iesauc militārajās mācībās kopumā līdz sešiem mēnešiem, viena gada laikā – līdz 30 dienām. Intervāls starp kārtējām militārajām mācībām, kurās iesaista rezerves karavīru, nav mazāks par četriem gadiem (*sk. Militārā dienesta likuma 2. panta 7. punktu, 63. panta otro daļu, 65. panta otro daļu un 66. panta otro, trešo un ceturto daļu*). Tādējādi rezerves karavīra pienākumi ir saistīti ar to, lai tiktu nodrošināta viņa gatavība nepieciešamības gadījumā piedalīties valsts aizsardzībā, turpretim karavīram valsts aizsardzības nodrošināšana ir pilna laika darbs.

Līdz ar to karavīri un rezerves karavīri atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.

Satversmes tiesa secina, ka pieteikumā identificētās personu grupas attiecībā uz dalību politiskajā partijā nav salīdzināmas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā.

Tātad apstrīdētās normas, ciktāl tās aizliedz karavīram būt par politiskās partijas biedru, atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Militārā dienesta likuma 10. panta otro daļu un 15. panta pirmās daļas 1. punktu, ciktāl šīs normas aizliedz karavīram būt par politiskās partijas biedru, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 102. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš